

"İşâri mana" ne demektir, açıklar mısınız?

İşâri mana, bir kelâmın doğrudan değil, işaret olarak ince anlamlar taşımasıdır. Mesela, katıldığı toplantıdan erken dönen birine, *"Niçin erken döndüğü"* sorulduğunda *"Hava soğuktu fazla kalamadım"* dese, bununla hem maddi havanın soğukluğunu nazara verebilir, hem de toplantıdaki uygunsuz ortama dikkat çekebilir.

Fıkıh âlimleri kıyas yoluyla bazı neticelere varırlar. İşâri tefsir mensupları da istihrâç ettikleri manalarla ibret alırlar. Fukâhanın yaptığı kıyas hem sahih, hem bâtil olabileceği gibi, işâri tefsir de hem sahih, hem bâtil olabilir. Mesela;

"Ona (Kur'ana) ancak tertemiz olanlar dokunabilir." (Vakıa, 56/79)

ayetini "levh-i mahfuz" veya "mushâf" şeklinde anlayıp, buradan *"Nasıl ki Kur'âna ancak temiz beden dokunabilir. Onun gibi, Kur'ân'ın manalarını da ancak müttaki insanların temiz kalpleri zevkedebilir."* neticesine ulaşmak güzel bir manadır.

Kezâ,

"İçinde köpek ve cünüp bulunan eve melekler girmez." (Ebu Davud, Taharet, 89)

hadisinden, *"Kibir ve hasedle kirlenmiş kalbe de iman hakikatleri girmez."* sonucuna varmak isâbetli bir yorumdur.

Makbul bir işâri tefsir için şu dört esasa dikkat çekilmiştir:

1. Kur'ân'ın zâhirine aykırı olmaması.
2. Onu teyid eden şer'i bir şâhidi olması.
3. Şer'i ve aklî bir muârızı olmaması. Yani, şer'an ve aklen reddedilmemesi.
4. Zâhiri mananın reddedilip, *"Bundan murat ancak bu işâri manadır"* denilmemesi.

Konuyu bazı örneklerle açmakta yarar görüyoruz:

1. Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde insanların fevc fevc Allah'ın dinine gireceklerini haber veren "**Nasr**" suresi nâzil olduğunda, artık Rasulullah'ın (asv.) dünyadaki görevi bitmek üzere olduğunu hisseden Hz. Ömer (ra) ağlamaya başlar.

Keza, Hz. Peygamber (asv.) ömrünün sonlarına doğru bir konuşmasında

"Bir kul dünyada kalmakla Allah'a dönmek hususunda muhâyyer bırakıldı. O, Allah katında olanı seçti."(Buhari, Menakıbu'l- Ensar, 45)

deyince, Hz. Ebu Bekir gözyaşlarını tutamaz.(1) Hâlbuki aynı hâdisi duyan nice insan, o anda Hz. Ebu Bekir (ra)'in hissettiğini hissetmez.

Hz. Ebu Bekir Veda Haccı'nda nazil olan,

"Bugün dininizi kemâle erdirdim ve size olan nimetimi tamamladım."(Maide, 5/3)

âyetini duyunca, "*Kemâlden sonra ancak noksan vardır.*" der, Hz. Peygamber'in (asv.) vefatının yaklaştığını hisseder, ağlar.

2.

"Musa kavmine, 'Ey kavmim! Siz buzağıyı ilâh edinmekle nefsinize zulmettiniz. Yaratanınıza tövbe edin ve nefislerinizi öldürün.' dedi."(Bakara, 2/54)

Âyet, Hz. Musa (as)'ın kavminin buzağıya tapması olayıyla alakalıdır. Ancak, her kavmin taptığı bir buzağı vardır. Kimi para buzağına tapar, kimi şehvet buzağına. Kimi makam buzağına tapar, kimi heva buzağına... Dolayısıyla, hevadan alıkoymak suretiyle nefsi öldürmek lazımdır.

3.

"Allah gökten bir yağmur indirdi de, vadiler kendi miktarınca sel oldu. Sel de üzerine çıkan bir köpük yüklenip götürdü. Ayrıca süs eşyası veya alet yapmak için ateşte üzerini yakıp erittikleri madenlerden de bunun gibi bir köpük oluşur. İşte Allah hak ile bâtili

böyle misallendirir..."(Ra'd, 13/17)

Âyet hak ve bâtil mücâdelesini anlatmaktadır. Hamdi Yazır, gökten indirilen yağmurun İlâhi vahyi temsil ettiğini, bunda beşer kesbinin bir müdâhalesi olmadığını, madenlerden süs eşyası ve alet yapılmasının ise beşerin kesb ve ictihâdı ile istinbat ve telif olunan hak mâlumatı temsil ettiğini söyler ve şu neticeye varır: "*Bunların ikisi de esas itibâriyle Hakk'ın birer ihsânıdır.*"

İmam Gazali, âyetle ilgili şu yorumu yapar:

"Ayette geçen su, Kur'an'dır. Vadiler kalblerdir. Her kalbin kapasitesi farklı farklıdır. Köpük, küfür ve nifaktır. Her ne kadar suyun üstünde görülse de, köpüğün sebatı yoktur. İnsanlara faydası olan hidayet ise, kalıcıdır."

Bir başka cihetten ise, âyette geçen su, ilim ve imana işaret eder. Her kalb kendi miktarınca ilim ve imandan nasibini alır. Suyun üzerindeki köpük gibi, bu ilim ve imanda şüpheler, şehvetler zuhur eder. İnsanlara fayda verecek şeylerin, madenlerin ayırma ameliyesinden sonra kalması gibi, faydalı ilim de kalblerde sebat bulur.

4.

"Muhammed Allah'ın elçisidir. Onunla beraber olanlar, kafirlere karşı şiddetli, kendi aralarında merhametlidirler. Sen onları Allah'tan bir lütuf ve rıza isteyerek rüku ve secde eder vaziyette görürsün..." (Fetih, 48/29)

Fetih suresinin bu son âyeti, Hz. Peygamber'in (asv.) ashâbını seçkin vasıflarıyla haber vermektedir. Ancak bu tarz tavsifte, Hasan-ı Basri'nin de dikkat çektiği gibi, dört halifeye bir işaret de sezilmektedir. "**Onunla beraber olanlar**" ifâdesi Hz. Peygamber'le mağarada özel beraberliğe, hususi sohbeta mazhar olan Hz. Ebu Bekir (ra)'e baktığı gibi, "**Kâfirlere karşı şiddetli**" ifâdesi Hz. Ömer (ra)'e, "**Kendi aralarında merhametlidirler**" ifâdesi Hz. Osman (ra)'a, "**Sen onları Allah'tan bir lütuf ve rıza isteyerek rüku ve secde eder vaziyette görürsün.**" ifâdesi Hz. Ali (ra)'ye işaret etmektedir.

Mezkûr âyetten dört halifeye işaret sezme işâri bir tefsirdir. Fakat "Âyetten murat bu dört halifedir" demek, haddi tecavüzdür, bâtinîliğe kaymaktır.